

◆◆◆ NÉMETH LÁSZLÓ IMRE

 Száztíz éve született Zágon József apostoli vizitátor

A nyugati emigráció egyik legjelentősebb vezetőjének, Zágon Józsefnek életrajzát, aki 1909. november 2-án született Aggostyánban, nemrég közreadtuk.¹ Irathagyatékát, amely tanúja annak a hatalmas munkának, amit a nyugati emigráns magyarságért végzett, a Szent István Alapítvány levéltára őrzi, az az alapítvány, amelynek létrehozója és első elnöke volt.² E tanulmányban néhány újabb dokumentum és irathagyaték alapján részletesebben bemutatjuk 1950–1952 között végzett apostoli vizitatori tevékenységét kiegészítve ezzel azt, amit életrajzában már megírtunk.

Zágon József, miután 1949. január 6-án elhagyta Magyarországot,³ az emigrációban szerzett tapasztalatairól március 30-i keltezéssel Innsbruckban nyolcoldalas összefoglaló jelentést készített, amelyet kanonok, irodaigazgatóként írt alá.⁴ Ebben értékelte a németországi emigrációt és saját helyzetét. A dokumentum felfedi emigrálásának tényleges okát is. 1948 decemberének első felében az esztergomi főegyházmegyes Dér (Demel) Ivántól, akit 1947-ben Mindszenty József bíboros bízott meg a menekült magyarok érdekeinek képviselésével, két személy – Geraldina nővér⁵ és Endrédy Vendel zirci apát

¹ NÉMETH László Imre, *Mons. József Zágon (1909–1975)*, in *Figure, Liturgia e Culto, Arte. Ricerche dall'Archivio della Basilica Papale di Santa Maria Maggiore* (a cura di Mons. Michal Jagosz; Roma 2011) 119–160, 375–380 és NÉMETH László Imre, *Zágon József (1909–1975)*, in *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* (a továbbiakban: MÉV) 24 (2012) 3–4/39–78.

² NÉMETH László Imre, *A római Szent István Alapítvány 50 éve* (Budapest 2015). Levéltári anyagának jelzete: SZIA-Zágon.

³ NÉMETH, *Zágon...* 42.

⁴ SZIA-Zágon 37.19.

⁵ Dér Ivánt az Esztergomi Főegyházmegyében szentelték pappá. 1945-ben emigrált. Később a Bécsi Főegyházmegye papja lett. BEKE Margit, *Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága 1892–2006* (Budapest 2008) 153. Galavits Rozália Geraldina (1909–1989) szerzetesnővér az Isteni Megváltóról Nevezett Nővérek Kongregációjában, középiskolai tanár, az iskolák államosításáig Budapesten, a Szent Margit Leánygimnáziumban tanított. DIÓS István – VICZIÁN János, *Előttünk jártak a hitben. 1945–2010 között elhunyt kedvesnőveink mintegy 400 életrajza* (Budapest 2014) 164. Zágon Józseffel együtt hagyta el az országot. A Rómában élő Jakabfy Éva szóbeli közlése, akinek Budapesten tanára volt. Zágon később is kapcsolatban volt

– úján azt az üzenetet kapta, hogy vegye át a németországi delegatúra vezetését. Endrédy apát ezt 1948. december 20-án Mindszenty bíborossal is megbeszélte, aki egyetértését fejezte ki. Zágon tehát nemcsak személye veszélyeztetése miatt emigrált, ahogy ezt korábban feltételeztük,⁶ hanem azért, mert küldetése volt, amelyre a bíboros áldását adta. Bécsbe érkezve Dér Ivántól megkapta a Németországba szóló kinevezését, ahová január 31-én utazott el. Münchenben, a püspökségen találkozott Johann Neuhausler segédpüspökkel. Más forrásokból ismert, hogy március 2-án, hamvazószerdán, Münchenben előadást tartott a magyarországi viszonyokról és az egyházellenes hajszáról. Pár nap múlva, március 8-án ugyanerről a témáról Landshutban beszélt, ott, ahol a Vatikán azokban az években a németországi és az ausztriai magyar menekülteket segítő központot működtette.⁷ Itt találkozott a váci egyházmegye Kótai Zoltánnal, aki 1946. január 18-tól vezette a magyar delegatúrát.⁸ Megbeszéléseit sommásan így értékelte: zsákutcába futott. Zavaros helyzetet talált, ezért küldetésének nem tudott érvényt szerezni. Jelentését, amelyet nagy valószínűséggel Dér Ivánnak küldhetett el, ezekkel a gondolatokkal zárta: „Ha valaki megfelelő erkölcsi súllyal kezébe tudná venni a németországi ügyeket, lehetne még valamit elérni. (...) természetesen egyéni adottságok mellett hivatalos hatalom is kell. Ezt legbiztosabban és leghatékonyabban a Vatikán adhatná olyan személyiségnek, mely az egész magyar emigrációt képviselhetné.”

Zágon az 1950-es év elején Salzburgban és Muttersben lakott.⁹ A maga számára azonban nem látott más megoldást, mint hogy kivándoroljon Amerikába. Ajánlólevelet, befogadó nyilatkozatot kért, és megszerezte a vízumot.¹⁰ A kivándorlására mégsem került sor, mert 1950. július 12-én XII. Piusz pápa a magyar püspökök megkerdezését követően kinevezte apostoli vizitátornak.¹¹ Megvalósult az, amit jelentésében megfogalmazott: a magyar emigrációnak lett vatikáni megbízatással felhatalmazott képviselője az ő személyében. Ez azt jelentette, hogy minden gond a nyakába szakadt. Nagy

vele. Levelezésük: SZIA-Zágon 8.31 – 1953. augusztus 11. – 1962. március 5.

⁶ NÉMETH, *A római...* 22.

⁷ CSERHÁTI Ferenc, *Magyarok a bajor fővárosban* (Budapest 2016) 54-55.

⁸ CSERHÁTI Ferenc, *Vatikáni megbízottak a külföldi magyar lelkipásztori szolgálatban 1945–2006* (Budapest 2009) 15 és 19-20.

⁹ Utazási okmányán, amelyet 1950. június 1-jén állítottak ki, a lakcíme Salzburg, Mönnchsberg 24, a hó 12-én kiállított tartózkodási engedélyén a lakcíme Mutters. SZIA-Zágon 55.20-21.

¹⁰ SZIA-Zágon 55.17-19. Az iratok 1950 februárjában keltek.

¹¹ NÉMETH, *Zágon...* 43. A kinevező irat: SZIA-Zágon 55.22. Az államtitkárság 1950. szeptember 22-én értesítette arról, hogy megbízatását kiterjesztették Belgiumra, Franciaországra és Hollandiára, SZIA-Zágon 37.17. Vö. ANONIM, *A magyar katolikus világ hírei: Zágon kanonok a külföldön élő magyar papok apostoli vizitátora*, in *Katolikus Szemle* (a továbbiakban: KSZ) 2 (1950) 2/88-91.

lendülettel és energiával látott munkához. Arra törekedett, hogy kezébe vegye a dolgok irányítását. Csak néhány jellemző lépését említjük.

Az esztergomi főegyházmegyés Jaszovszky József innsbrucki magyar lelkésznek, aki a teológiát Bécsben, a Pázmáneum növendékeként végezte, és 1948-ban emigrált Magyarországról, a következőket írta:¹² „Felkérem Főtitelendőségedet, hogy a vezetése alatt álló intézmények: egyházközség, iskola, internátus elszámolásait az elmúlt nyolc hónapról, valamint ezeknek az intézményeknek költségvetését az év hátralévő idejére hozzám felterjeszteni szíveskedjék.”

A Welsben élő Jánosi József jezsuita professzort pedig, aki 1949. február 2-án emigrált Szegedről, ahol a rendi főiskolán filozófiát és vallásbölcseletet tanított, az alábbiakra kérte fel:¹³ „Feladata az volna, hogy a magyar és külföldi sajtótermékeket, világnézeti irodalmat figyelemmel kísérje, az itthoni egyházra vonatkozó közleményeket, világnézeti anyagot rendszerbe foglalja, olasz vagy német nyelvre lefordítsa, hogy az illetékes fórumokat megfelelően tájékoztathassam.”

Igyekeztet tehát ellenőrzése alá vonni a hozzá tartozó egyházi intézményeket, és feladata végzéséhez munkatársakat keresett. Rómában 1950. augusztus 30-án Tomek Vince piarista generálisnak, Békés Gellért bencés, Füz Balázs ciszterci, Törekü Ödön jezsuita és egy László keresztnevet viselő szervita atyának azonos tartalmú levelet küldött.¹⁴ Együttműködésüket kérte ahhoz, hogy a Vatikán és a médiumok egységes és hiteles információkat kapjanak, elkerülve az egymásnak ellentmondó híreket és értelmezéseket. Ennek érdekében kérte, hogy értesüléseiket a továbbiakban vele közöljék, és ne közvetlenül a Vatikánnal, mint ahogy addig tették. Azt tervezte, hogy a Vatikánt hetente ő fogja tájékoztatni. Másnap, 1950. szeptember 1-jén Rómából körlevelet írt az emigrációban élő magyar papoknak és szerzetesek-

¹² Zágón Jaszovszky Józsefnek: SZIA-Zágón 13.5. – Róma vagy Innsbruck, 1950. augusztus 14. BEKE, *Az Esztergomi...* 311; MIKLÓSHÁZY Attila SJ, *Római katolikus magyar lelképástorkodás Ausztriában*, in MEV 25 (2013) 1-2/158-159, csak az innsbrucki magyar iskola vezetésével kapcsolatban tesz róla említést.

¹³ Zágón Jánosi Józsefnek: SZIA-Zágón 13.9. – Róma vagy Innsbruck, 1950. augusztus 26. Ausztriába Brankovics Istvánnal és Blaskó Máriával együtt érkezett. 1951–1954 között a Szabad Európa Rádió (SZER) katolikus műsorainak szerkesztője volt. VICZIÁN János, *Jánosi József SJ*, in *Magyar Katolikus Lexikon V* (Budapest 2000) 657-658. Életpályája 1949-ig: BIKFALVY Géza, *Magyar jezsuiták történeti névtára 1853–2003* (METEM Könyvek 53) (Budapest 2007) 104.

¹⁴ A levelek fogalmazványa: SZIA-Zágón 37.17. – Róma, 1950. augusztus 30. A címzettek római tartózkodásának kezdete: Tomek Vince SchP – 1948, LÉH István SchP – KOLTAI András, *A Magyar Piarista Rendtartomány történeti névtára 1666–1997* (METEM Könyvek 21) (Budapest 1998) 390; Békés Gellért OSB – 1946, SOMORJAI Ádám OSB, *Békés Gellért OSB emlékeiből. Száz éve született Békés Gellért bencés atya, a Sapientia Főiskola egyik szellemi atyja*, in *Sapientiana* 7 (2014) 2/114-119; Füz Balázs OCist – 1947, NÉMETH, *A római...* 38; Törekü Ödön SJ – 1951, BIKFALVY 233.

nek.¹⁵ Megköszönte elődei munkáját, és tudatta a papsággal, hogy minden külföldön élő katolikus magyar pap, aki nincs inkardinálva valamely külföldi egyházmegyébe, az ő joghatósága alá tartozik, ugyanígy a lelkipásztorkodásban dolgozó szerzetesek is.¹⁶ Fontosnak ítélte nyilvántartások készítését, ezért a lelkipásztoroknak személyi űrlapot mellékelte a körlevélhez, a lelkészeknek kérdőívet a lelkipásztori helyzetről, és arra buzdított, hogy a lelkipásztorok a hívekről is készítsenek kartotékrendszert.¹⁷ Szorgalmazta továbbá a családok látogatását. Levéltárában ezeknek az űrlapoknak nincs nyoma, a beérkezett válaszok az egyes lelkipásztorokkal folytatott levelezéseknél lelhetők fel.¹⁸ Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a lelkipásztorok óvakodjanak beavatkozni a pártpolitikai küzdelmekbe. A pap hivatása magasan felette áll a politikának – írta – és az evangélium igazságait kell hirdetni a vonzó papi étellel is.

Első jelentős papi gyűlését – jelenlegi ismereteink szerint – Ausztriában, az Innsbrucktól 40 kilométerre fekvő Stamsban tartotta, 1950. december 6-án. A papi lelkigyakorlat és konferencia megszervezését Jaszovszky József bízta.¹⁹ Németh Ernő kufsteini körlelkész készítette jegyzőkönyvet a konferenciáról, amelyen 17 pap vett részt, hárman kimentették magukat, és egy nem jött el.²⁰ A jegyzőkönyv igen értékes dokumentuma annak, hogyan látta az emigráció helyzetét az éppen kinevezett vizitátor, és milyen tervei voltak. Összefogásra szólított fel, és kérte a lelkipásztorokat, hogy helyezzzék előtérbe a közérdekeket. Visszatérő gondolata volt a fiatalítás. Az egyes országok helyzetét értékelve a legjobbnak az ausztriai helyzetet ítélte, a legrosszabbnak a németországit. Olaszországról az volt a véleménye, hogy mind a papok, mind a civilek lelki állapotának jellemzője a megbomlott-

¹⁵ SZIA-Zágon 37.17. A háromoldalas levél gépelt, és nem kézzel írott, ahogy azt életrajzában állítottuk Cserháti Ferenc könyvére hivatkozva. NÉMETH, *Zágon...* 43 és ott 42-es jegyzet.

¹⁶ CSERHÁTI, *Vatikáni...* 22.

¹⁷ A papokról országonként készített névsorokat: SZIA-Zágon 41.70. Az ausztriai névsoron 39, a németországin 40 pap neve van felsorolva. Van egy európai névsor, amelyen 164 név szerepel, és egy Európán kívüli, amely azonban hiányos.

¹⁸ Példaként említhetjük, hogy Németh Ferenc szombathelyi egyházmegyes pap, aki 1941-ben érkezett a franciaországi Tourcoingbe, ahol magyar lelkészként működött, 1950. október 16-i dátummal küldte el jelentését. Zágon válaszában azt írta, hogy ez volt a legértelmesebb. Németh Ferenc levele Zágonnak: SZIA-Zágon 22.3. – Tourcoing, 1950. október 16. és Zágon válasza: Róma, 1950. október 27.

¹⁹ Zágon levele Jaszovszky Józsefnek: SZIA-Zágon 13.5. – Róma, 1950. október 30.

²⁰ Jegyzőkönyv: SZIA-Zágon 37.16. Németh Ernő szombathelyi egyházmegyes pap 1948. május 1-jén Ausztriába menekült, és ott az IRO táborban teljesített lelkipásztori szolgálatot. Szeretett volna kivándorolni az Egyesült Államokba, de ez egészségügyi okok miatt megghiúsult. 1980-ban bekövetkezett haláláig Kufsteinben szolgált. Hét évig tanított az innsbrucki magyar iskolában, később ő végezte a szentmiséket Salzburgban is. MIKLÓSHÁZY 161; DIÓS István, *Lelkipásztoraink, 1945–2010 között elhunyt egyházmegyes és szerzetes papjaink* (Budapest 2015) 398.

1950 decemberében elindította az *Élet* című lapot, amelyre majd még vizs-
szatérünk.²² Hamarosan, 1951-ben egy másik kezdeményezése követte ezt,
értesítőt készített lelkipásztoroknak a következő címmel:

Papi Közlöny

Időszaki értesítő a külföldi magyar papság számára.

Kiadja: Dr. Zágon József apostoli vizitátor

Róma-Centro, C.P. 334.

Négy száma ismeretes: az első (1951. tavasz) és a negyedik (1952. január
19.) a Prímási Levéltárban található, a második (1951. június 15.) és a har-
madik (1951. november 5.) pedig az Apor Gábor-hagyatékban, Rómában.²³
Több szempontból is sokatmondó, hogy irathagyatéka nem őrzött meg egyet
sem ezekből. Az első számon nincs dátum, így csak hozzávetőlegesen lehet
tudni, mikor írta. Támpontot ad az utolsó cikk, amelyben jelzi, hogy 1951.
március 15-től Rómába költözik.²⁴ Ezek alapján az első számot nagy való-
színűséggel az új év elején, januárban írhatta. Irodaigazgatóként a Győri
Egyházmegyei Hivatalban felelős volt az egyházmegyei körlevelekért, apos-
toli vizitátorként valami hasonlót kezdeményezett. Célját a beköszöntőben
így fogalmazta meg: „eszköz akar lenni [ti. a *Papi Közlöny*] a papi lelkiség
ápolására, a testvéri szolidaritás munkálására, összekötő kapocs a nagy szét-
szórtságban, tájékoztató az egyházi rendelkezésekről, egymás problémáiról,
kis szemléltetés az otthoni egyház helyzetéről, küzdelmeiről.” Belső haszná-
latra készítette, lelkipásztoroknak, ingyenesen, csak együttműködésüket kér-
te és a terjesztését.

A nyolc oldal terjedelmű első szám tartalma:²⁵

Beköszöntő

Szent István jubileumi év meghirdetése

A szentév kiterjesztése az egész világra

1-4. Szentévi fakultások

²² Az *Élet* számai nemrégén az Olaszországi Magyar Katolikus Misszió (a továbbiakban: OMKM) levéltárába kerültek. Két bekötött példányról van szó, amelyből az egyik a Szent István Ház könyvtárában volt, a másik a PMI könyvtárában. Ez utóbbi csere révén került az OMKM levéltárába, ahol a 74. sorszám alatt van leltározva. A cseréről beszámolt az *Új Üzenet* (Róma, 2013. május 26.), OMKM 65; elektronikus formában rögzítve: OMKM CD – 24.

²³ Prímási Levéltár, Külföldi magyarok pasztorációs iratai; Magyar Katolikus Misszió (München), Ádám György iratai, iktatott iratok 1951–54; a Szent István Alapítvány levéltára, Apor hagyaték, vegyes II. Az utóbbi két gyűjtemény rendezés alatt áll.

²⁴ Az első körlevelének a végén, 1950 szeptemberében még azt írta, hogy októberben Rómába költözik. Ez tolódot ki 1950 márciusára, SZIA-Zágon 37.17.

²⁵ Hét számozott oldal, plusz az első oldal.

5. Menekült papok alkalmazása Belgiumban, Luxemburgban és Spanyolországban
6. Kivándorolt papok jelentkezése a kijelölt püspöknél
7. Apácák kivándorlása
8. Kérelem kivándorolt paptársakhoz
9. Papi hivatások ápolása
10. Az *Élet* című lap
- 11-17. Otthoni Hírek
18. Apostoli vizitátor átköltözése Rómába

A kilenc oldal terjedelmű második szám tartalma:

Szent István jubileumi esztendő

Katolikusok és a Rotary Club

A németországi magyarok munkaközösségének feloszlása

Katolikus Munkaközösségek megszervezése

Engesztelő ájtatosság a fatimai Szűzanya szeplőtelen Szívének

Iskolák, internátusok ügye

Ezeket a híreket követi az otthoni helyzetkép hat pontban:

I. Papi békemozgalom

II. A püspöki kar nehéz helyzete

III. Új segédpüspökök kinevezése

IV. Állami Egyházügyi Hivatal felállítása

V. Alsópapság katonai szolgálata

VI. Bérmlások

Az emigráció személyi hírei követik ezt, majd Otthon címszó alatt néhány hazai személyi hír zárja a *Közlönyt*.

A tizenkét oldal terjedelmű harmadik szám négy fejezete:²⁶

I. A világegyház főbb eseményei

II. Helyzetkép otthoni testvéreinkről

III. Halálozások

IV. Emigráció személyi hírei

A tíz oldal terjedelmű negyedik szám tartalma:²⁷

Mons. Aemilio Rossi az összes menekült apostoli delegátusa

Lelkipásztori kimutatás az apostoli delegátus részére

Az *Élet* fenntartása

Tájékoztató a hazai helyzetről

Személyi változások az egyes egyházmegyékben

²⁶ A meglévő példányon hiányzik a fejléc.

²⁷ A szám fejléce ugyanúgy van gépelve, mint az egész *Közlöny*.

Ez az áttekintés mutatja, hogy a *Közlöny* tartalma nem volt teljesen kiforrott. A harmadik szám a legjobban szerkesztett, a témák pontokba vannak szedve. Az első számban némi zavar van a számozásban, az egész világra kiterjesztett szentévhöz írt alpontok számozása folytatódik a többi témánál. Arra utal ez, hogy az értesítő írása nem volt előre átgondolva. Feltételezhető, hogy ezt maga Zágon is észlelte, és ez lehet az oka annak, hogy a második számban nincsenek pontok, kivéve a hazai helyzetről szóló beszámolókat. Nagy valószínűséggel a negyedik számban is pontokba vannak szedve a témák, de ez a rendelkezésre álló példányról nem állapítható meg a lefűzés miatt.

A *Közlöny* egyik első célkitűzését, a papi lelkiség ápolását szolgálták az értesítők elején olvasható elmélkedések. A második és a harmadik számban ezek Prohászka Ottokár püspöktől valók. A másodikban az összefogásra, az egységre buzdít: *Dabo illis cor unum et viam unam* (Soliloquia 1919. július 15.), a harmadikban *Mindenszentek* című írását idézi, de nem adja meg, honnan. A negyedikben az elmélkedés címe: *A magyar Jeanne d'Arc – Szent Margit*. Az írást Pannonicus jegyzi.²⁸

Zágon vizitátori feladatai közé tartoztak a személyi kérdések. Az 1948-ban Rómában megalakult Actio Catholica in Exteris (AC in Exteris – Külföldi Katolikus Akció)²⁹ főtitkárává Horváth Eleket nevezte ki, aki az ausztriai AC elnöke volt. Vele interjú készült az *Életben* ezzel a címmel: „*Emberhalászok*” *Új munka küszöbén a Külföldi Magyar Actio Catholica*.³⁰ Ausztriai állandó helyettesévé Jaszovszky Józsefet választotta,³¹ innsbrucki központi irodájának vezetésével pedig Dér Ivánt bízta meg.³² Előterjesztésére Ádám Györgyöt a németországi magyarok főlelkészévé nevezték ki.³³ Amikor székhelyét áthelyezte Rómába, az első időkben az esztergomi főegyházmegye Csertő Sándor segített neki az irodai munkában, aki 1949–1952 között az Angelicumon egyházjogot tanult.³⁴ Annak érdekében, hogy

²⁸ Kemény György írói álneve volt Pannonicus. 1951–1958 között a SZER-ben dolgozott, NAGY Csaba, *A magyar emigráns irodalom lexikona* (Budapest 2000) 494. Valószínűbb azonban, hogy a név Mindszenty bíborosra utal, akinek *Magyarország Sz. Jeanne d'Arcja* című írása ekkortájt jelent meg: *Élet* 3 (1952. január 25.) 2/1.

²⁹ NÉMETH László (Imre), *Adalékok a római magyar lelképásztorkodás történetéhez. Első rész 1945–1963*, in MEV 14 (2002) 1-4/206.

³⁰ SZIA-Zágon 11.18. – Róma, 1950. november 8. Ugyanitt Horváth Elek 1951. július 19-én kelt levele, amelyben közölte Zágonnal, hogy az ausztriai magyar AC elnöki tiszteréről lemond, mert New Yorkba költözik. Interjúja: *Élet* 1 (1950. december 3–16.) 1/3.

³¹ Uo. 6. Kinevező irat, amelyben a hatáskörét az emigráció belső ügyeire korlátozza: SZIA-Zágon 13.5. – Innsbruck, 1950. október 28.

³² *Élet* 1 (1950. december 17–31.) 2/6.

³³ Uo. A Pázmáneumban tanult, amelynek 1945-től lelki igazgatója (spirituális) volt. 1950-től élt Münchenben, BEKE, *Az Esztergomi...* 30; CSERHÁTI, *Vatikáni...* 23-24. Lelkipásztori működéséhez: CSERHÁTI, *Magyarok...* c. műve.

³⁴ *Papi Közlöny* 1. sz. 18. pont. Zágon levele Magyar Gyulának: SZIA-Zágon 17.9. – Róma,

megismerje papjait, a magyar intézményeket, és hogy őt is megismerjék, 1950. november második felében végiglátogatta Németország, Franciaország, Belgium, Hollandia, Svájc katolikus közösségeit és intézményeit.³⁵ Ausztriában, feltehetően decemberben, részt vett az ausztriai AC értekezletén, amelyet Laczkovits József, a helyi AC tanácsadója és Horváth Elek főtitkár vezetett.³⁶ Rómába való visszatérése után személyesen vezette a római magyarok szentévi zarándoklatát, amint arról az *Élet* című lapban megjelent fotó is tanúskodik.³⁷ December 10-én a Szent Péter-bazilika szentségi kápolnájában kétszáznál több magyarnak mondott szentmisét és szentbeszédet. A szentmise után a baldachinos oltár előtti *confessió*hoz vonultak, ahol elénekelték a pápai és a magyar himnuszt. A lateráni bazilikában, Szilveszter pápa síremlékénél mondták el a menekült magyarok imáját.³⁸ A zarándoklaton a hívekkel együtt – többek között – részt vett Apor Gábor, az AC in Exteris elnöke, Erzsébet főhercegnő, Kállay Miklós volt miniszterelnök feleségével, Ambró Ferenc volt madridi követ,³⁹ Pósfai Virgil diplomata⁴⁰ és Pallavicini Hubert, a máltai lovagrend szertartásmestere.⁴¹ December 13-án részt vettek a pápai kihallgatáson is, amelyen XII. Piusz pápa személyesen köszöntötte Zágón Józsefet, és áldását adta a magyar csoportra.

A szentévre az AC in Exteris szerkesztésében, a Szentév Központi Bizottságának kiadásában magyar nyelvű kiadvány jelent meg Vatikánvárosban, amelyet portó ellenében az AC in Exteristől lehetett beszerezni.⁴² A *Papi Közlöny* első száma is bővegesen foglalkozik a szentévvvel. Tájékoztatást ad arról, hogy XII. Piusz pápa *Per Annum Sanctum* kezdetű apostoli konstitúciójával az 1951. december 31-ig tartó szentév áldásait az egész világra kiterjesztette, illetve ismerteti azokat a felhatalmazásokat, amelyekkel a lelkipásztorok a szentév alatt élhetnek (jubileumi búcsú elnyerésének feltételei, gyóntatóknak adott rendkívüli felhatalmazások, búcsúk, népmisziók tartá-

1951. december 1.

³⁵ *Élet* 1 (1950. december 3–16.) 1/6.

³⁶ *Élet* 1 (1950. december 17–31.) 2/6.

³⁷ Uo. 3. A zarándoklatról beszámolt: KSZ 2 (1950) 4/181.

³⁸ Zágón hagyatékában Ádám György neve alatt található egy ima, amelynek címe: A hazátlanok imája. A Szentatya, XII. Pius imája. Ádám György levelezése Zágonnal: SZIA-Zágón 1.45 – 1950.

³⁹ 1941. június 22-től volt a madridi követség vezetője követi minőségben, július 4-én kapott követi rangot, a német megszállást követően állásáról lemondott. 1944. március 24-én felmentették és állásából elbocsátották, PRITZ Pál, *Iratok a magyar külügyi szolgálat történetéhez 1918–1945* (Budapest 1994) 444.

⁴⁰ Számos külügyi beosztásban dolgozott, 1950-ben 75 éves volt, PRITZ 491.

⁴¹ 1945-ben telepedett le Rómában. 1950-ben lett a máltai rend magiszteriumának szertartásmestere. 1953–1968 között a Magyar Szövetség második elnöke volt, VAJAY Szabolcs, *A Máltai Rend magyar lovagjai 1530–2000 I-II* (Budapest 2002) I, 524-525.

⁴² *Élet* 1 (1950. december 3–16.) 1/6.

sa). A szentév zárásáról a *Közlöny* harmadik száma a Világegyház eseményci között (4. pont) adott hírt.

MAGYAROK SZENTÉVI ZARÁNDOKLATA, Róma 1950

Zágon fontos kezdeményezése volt a főlelkészek összehívása a dél-németországi Freiburg közelében, Bad Krotzingenben tartott konferenciára, 1951. április 24–26. között.⁴³ Erre a főlelkészekon kívül néhány fontos egyházi és világi személyt is meghívott. A napirend szerint az emigrációt érintő minden fontos lelkipásztori téma előkerült, amelyeket felkért előadók, Ádám György, Németh Ferenc, Schwartz Elemér OCist, Jánosi József SJ, Csertő Sándor, Pfeiffer Miklós, Dallos Ferenc adtak elő.⁴⁴ A konferencián elhatározták, hogy létrehozzák a Szent István Tudományos Akadémiát, amelynek első elnöke Zágon József lett.⁴⁵ Schwartz Elemér ciszterci szerzetes volt a

⁴³ *Élet* 2 (1951. május 20.) 10/4.

⁴⁴ SZIA-Zágon 37.15. – Róma, 1951. április 4.

⁴⁵ Az akadémia történetét feldolgozta: FEHÉR Lilla, A „klerikális reakció” kísérlete a Szent István Akadémia megalapítására az emigrációban, in *Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században* (Collectanea Vaticana Hungariae Classis I, vol. 15.) (szerk.

téma előadója és fő mozgatója. Terjedelmes levelezésük a tanúja közös fáraozásuknak, hogy az elhatározást valóra váltsák.⁴⁶ Az indulás nehézségei után az akadémia, amelynek tagjaivá emigrációban élő magyar akadémiusokat hívtak meg, csak 1953-ban mutatkozott be a *Katolikus Szemlében*, amikor Zágón már nem volt vizitátor.⁴⁷

A *Papi Közöny* első száma Zágón vizitatori működésének talán legjelentősebb lelkipásztori kezdeményezését hirdette meg: jubileumi évet Szent István megkoronázásának 950. évfordulója alkalmából. Ennek célja a hontalan magyarság lelki és szellemi megújulása volt. Zágón Mindszenty József bíboros Szent Istvánról mondott szavaival buzdított az ünneplésre.⁴⁸ Országos és helyi bizottságok létrehozását kérte, bízva abban, hogy ezek együtt fognak dolgozni a központjával.⁴⁹ Az *Élet* 1951. évi húsvéti számában hirdette meg nyilvánosan a jubileumot *Szent István jubileumi év* címmel írt cikkében.⁵⁰ Az amerikai magyar lelkészeknek külön körlevelet írt.⁵¹ A *Közöny* második számának első cikke is a Szent István-évről szól. Ebből kiderül, hogy a kezdeményezés Németországból indult el. Nem véletlen, hogy az áprilisi főlelkészi konferencián a témát Ádám György németországi főlelkész adta elő,⁵² és a jubileumra ő készítette a plakátot és a jelvényt.⁵³ Az előbbiről készült kép többször megjelent az *Életben* azzal a felhívással, hogy a plakát és a jelvény a németországi főlelkészségen vásárolható meg.⁵⁴

Tusor Péter, Szovák Kornél, Fedeles Tamás; Budapest-Róma 2017) 395-407. A szerző által írtakkal ellentétben az akadémianak nem egy, hanem két szekciója volt, a második neve: Sectio Iuridico-Theologica volt. Az e szekció által kiadott sorozat IV. köteteként jelent meg a pécsi egyházmegye Blaskó György doktori dolgozata: BLASKO, Georgius, *De delictis superstitionis in iure canonico vigenti* (Bibliotheca Academiae Catholicae Hungaricae Sectio Iuridico-Theologica vol. IV) (Herder, Roma 1964). A szerző tévesen állítja továbbá (402, 23-as jegyzet), hogy más-más már megjelent műveket adtak ki, mert a négy kiadott mű frissen megvédett doktori dolgozat volt.

⁴⁶ Zágón levelezése Schwartz Elemérrel: SZIA-Zágón 29.16 – 1951. január – 1962. január 10.

⁴⁷ KOMJÁTHY-SCHWARTZ Elemér, *A Magyar Katolikus Tudományos és Művészeti Akadémia*, in KSZ 5 (1952) 2/4-7.

⁴⁸ A jubileumi év meghirdetésének végén Zágón egy Mindszenty-beszédet idéz, és zárójelben a következő dátumot adja meg: 1946. augusztus 18. Mindszenty idézett szavai ténylegesen augusztus 20-án hangoztak el a Szent István-bazilika előtt, BEKE Margit, *Egyházam és hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I* (Esztergom 1991) 184-185.

⁴⁹ *Felhívás*, in *Élet* 2 (1951. húsvét) 6/6.

⁵⁰ Uo. 1.

⁵¹ Zágón József az amerikai magyar lelkészeknek (USA, Kanada stb.): SZIA-Zágón 31.9. – Róma, 1951. június 1.

⁵² SZIA-Zágón 37.15. – Róma, 1951. április 4.

⁵³ Ádám György levele Zágónak: SZIA-Zágón 1.43. – München, 1951. április 7.

⁵⁴ Először a folyóiratban: *Élet* 2 (1951. május 6.) 9/3.

A SZENT ISTVÁN JUBILEUMI ÉV PLAKÁTJA

A *Közlöny* második számában Zágón nyomtatékosan kérte, hogy a megemlékezések vallásos jellegűek legyenek, és a fő ünnepeket augusztus 19-re, vasárnapra tervezzék, előtte pedig tartsanak háromnapos lelkigyakorlatokat (*triduum*), amelyekhez segédanyagot küld. Ezeknek elkészítésére Jánosi József professzort kérte fel.⁵⁵ Dám Ince ferences állított össze beszédvázlato-

⁵⁵ Dátum és évszám nélkül Zágón levele Jánosi Józsefnek: SZIA-Zágon 13.9.

kat.⁵⁶ Zágón örömmel számolt be arról is, hogy a jubileumról, az emigráció kezdeményezése nyomán, az *Új Ember* is megemlékezett.⁵⁷ Kérte továbbá, hogy az eseményekről a lelkészek küldjenek beszámolót. Ezek közül számos megjelent az *Élet* lapjain. A jubileumi eseményeken Zágón több országban személyesen is részt vett. Németországban, Günzburgban április 22-én tartották a Katolikus Napot, ahol a Szent István-i jubileumi év keretében hitet tettek a kereszténységről és a magyarságról.⁵⁸ Ádám György németországi magyar főlelkész hívta meg erre Zágont. A délelőtti szentmisét tartotta, amelyen a szentbeszédet maga Ádám György mondta.⁵⁹ Zágón a délutáni díszgyűlésen mondott nagy hatású beszédet, amelyről a beszámoló az *Életben* ezzel a címmel jelent meg: *Szent István-i politikusokat a jövendő Magyarországnak!* A franciaországi Lille-ben május 13-án tartott jubileumi eseményen is ő mondta a szentmisét és a szentbeszédet. Itt a szervező Németh Ferenc szombathelyi egyházmegyes pap volt, akit még a háború előtt küldtek ki.⁶⁰ Az ausztriai Kufstein magyar lelkésze, Németh Ernő is meghívta, de a meghívást elfoglaltságai miatt nem tudta elfogadni.⁶¹ Az augusztus 5-i kufsteini ünnepség résztvevőit táviratban üdvözölte.⁶² Az ünnepségre készített meghívón az szerepel, hogy az apostoli vizitátor szövegét Németh Ernő plébános olvassa fel.⁶³ Augusztus 26-án Frankfurt am Mainban a környékbeli magyarság ünnepén viszont ismét személyesen vett részt, ő mondta a szentmisét és a szentbeszédet,⁶⁴ melynek vezérgondolatával jelent meg a tudósítás: *Vigyázzatok és imádkozzatok!* Szent István király ünnepére az *Élet* augusztus 15-i számában cikket írt *Jubileum és feladat* címmel.⁶⁵ Ebben megfogalmazta a jubileum célját: közelebb hozni Szent István alakját; életének példájából azt kell kiemelni, ami ma is életre váltható. A bolsevizmus istentelenségének negatívumát csak a természetfeletti hit pozitívuma egyenlítheti ki, ezért Szent István hitére van szükség. Szent István a magyar népnek becsületet, megbecsülést szerzett, ezért külön emigrációs feladat a ma-

⁵⁶ DÁM Ince OFM, Beszédvázlatok Szent István első királyunk koronázásnak 950 éves fordulójára: SZIA-Zágón 31.9. 16 + 3 o.

⁵⁷ *Új Ember* VII (1951. március 4.) 18/111.

⁵⁸ *Élet* 2 (1951. május 6.) 9/1-2.

⁵⁹ Ádám György levele Zágónak: SZIA-Zágón 1.44 – München, 1951. március 24. Dallos Ferenc lelkész is meghívta a günzburgi katolikus napot rendező AC bizottság nevében. Dallos Ferenc levele Zágónak: SZIA-Zágón 4.1 – Bad Wörishofen, 1951. március 27. Mellékelve a részletes program. A meghívó megjelent az *Életben* is: 2 (1951. április 22.) 8. sz.

⁶⁰ *Élet* 2 (1951. május 20.) 10/3. Németh Ferenc levele Zágónak: SZIA-Zágón 22.3. – Tourcoing, 1950. október 16.

⁶¹ Németh Ernő meghívólevele Zágónak: SZIA-Zágón 22.1. – Kufstein, 1951. július 4. és Zágón válasza: Róma, 1951. július 7. Az ünnepségről hírt adott az *Élet* 2 (1951. július 29.) 14/3.

⁶² *Élet* 2 (1951. augusztus 15.) 15/4.

⁶³ Németh Ernő levele Zágónak: SZIA-Zágón 22.1. – Kufstein, 1951. augusztus 4.

⁶⁴ *Élet* 2 (1951. szeptember 5.) 16/5.

⁶⁵ *Élet* 2 (1951. augusztus 15.) 15/1.

gyar név becsületének megújítása, helyreállítása. A jubileumi év harmadik gyümölcseként a magyar jövőbe vetett bizalom és remény megerősítését jelöli meg. Az ünnepségre meghívta Alois Muench apostoli nunciust.⁶⁶ Wilhelm Kempf limburgi püspök pedig üdvözlőt küldött a résztvevőknek.⁶⁷ Zágón a jubileumra szeretett volna bélyeget is kiadni. Marosy Ferencet, a Madridban élő, 1970-ig félhivatalos magyar királyi követet kérte meg arra, hogy segítsen neki a spanyol kormányánál.⁶⁸ A követ válaszában kivitelezhetetlennek ítélte a tervet, így az nem valósult meg.⁶⁹ Az év végéhez közeledve Zágón latin nyelvű levélben számolt be a jubileumról XII. Piusz pápának, kérve áldását.⁷⁰

Az 1951-es jubileumi évben két olyan kezdeményezésnek is részese volt Zágón, amelynek hatása évekre, sőt évtizedekre kihatott, nemcsak az emigrációban, hanem Magyarországon is.

Magyar nyelvű könyvek kiadására hozta létre 1951 közepén Rómában az Anonymus kiadót, amelynek 1958-ig maradt az elnöke.⁷¹ A kiadó elsőként 1952-ben Prohászka Ottokár elmékedéseit jelentette meg az evangéliumokról. 1953 után adtak ki több könyvet, az utolsót 1976-ban.

Az 1948-ban alakult Actio Catholica in Exteris által kezdeményezett leg-sikeresebb vállalkozás az Újszövetségi Szentírás görögből fordított magyar nyelvű kiadása volt.⁷² A fordítást Békés Gellért bencés és Dalos Patrik oratoriánus szerzetes végezte. Zágón ezt követően vette kezébe az ügyet. 1951 elején jezsuita atyákkal elvégeztette a fordítás ellenőrzését, és megszervezte a kiadást. Előszót is írt hozzá október 8-i dátummal. A nyomdák késlekedése miatt azonban a 25 000 példány csak 1952 elején kerülhetett a hívek kezébe.⁷³ A Békés-Dalos néven ismert Újszövetség tizenkilencedik kiadása 2014-ben jelent meg.⁷⁴

A *Papi Közlöny* első száma információkat közölt arra vonatkozóan, hogy a kivándorolt magyar papok, szerzetesek, szerzetesnővérek hol és hogyan ta-

⁶⁶ Zágón levele Alois Muench nunciushoz: SZIA-Zágón 31.9. – Róma, 1951. augusztus 14.

⁶⁷ Dr. Wilhelm Kempf limburgi püspök üdvözlő szavai a hontalan magyarokhoz Sz. István koronázásának évfordulójára (németül és magyarul): SZIA-Zágón 31.9. – Limburg/Lahn, 1951. augusztus 24.

⁶⁸ Finnországban vezette a követséget 1944-ig, ahonnan Madridba távozott, PRITZ 456. Kétnyelvű életrajza: GYURICZA Kata Sára – GYURICZA Péter, *Marosy Ferenc, egy magyar királyi követ Madridban (1949–1969)* (Budapest 2017). Zágón levele Marosy Ferencnek: SZIA-Zágón 17.23. – Róma, 1951. május 20.

⁶⁹ Marosy Ferenc levele Zágónak: SZIA-Zágón 17.23. – Madrid, 1951. június 5.

⁷⁰ Zágón levele XII. Piusz pápának: SZIA-Zágón 31.9. – Róma, 1951. november 26.

⁷¹ NÉMETH, Zágón... 44-45 és NÉMETH, *Adalékok...* 213-214.

⁷² NÉMETH, *Zágón...* 45-46.

⁷³ *Élet* 2 (1952. február 10.) 3/4 és *Megjelent az Újszövetségi Szentírás új magyar fordítása*, in *Élet* 2 (1952. augusztus 10–25.) 15-16/4.

⁷⁴ *Új kiadásban a Békés-Dalos Újszövetség*, in *Magyar Kurír* (2014. április 22.).

lálhatnak lelkipásztori beosztást, és mik a teendőik.⁷⁵ A jövót tartotta szem előtt az ezt követő felhívás a papi hivatások gondozásáról.⁷⁶ Figyelemre méltó az abban közölt adat: Zágón a szerzetesnövendékeket nem számolva 55 magyar papnövendéket tartott nyilván. Közülük öt Rómában, a Collegium Germanicum et Hungaricumban (CGU) tanult.⁷⁷ Néhányan Bécsben, a Páz-máneumban és nyolcan Innsbruckban, a Canisianumban.⁷⁸

A *Közlöny*ben helyet kaptak a legújabb egyházi rendelkezések. Az első szám tudósított az 1950. október 31-én megjelent rendelkezésről, melyben a pápa kibővítette a lorettói litániát a „Mennyekbe felvett Királyné” fohással. A második szám a Rotary Clubokban papok és világiak részvételét szabályozó egyházi törvényekről ad hírt, amelyeket a Szent Officium 1951. január 11-én adott ki.⁷⁹ A harmadik szám pedig az 1951. szeptember 8-án a rózsafüzér imádságáról kiadott enciklikáról (*Ingruentem malorum*).

A második szám két következő híre összefügg. Az első az *Új Magyar Út*⁸⁰ 1951. májusi száma alapján ad tájékoztatást a Németországi Magyarok Munkaközösségének feloszlataáról.⁸¹ A szervezetet Szölgyémi József esztergomi főegyházmegyész pap hozta létre, aki 1950-ben lett németországi vezető lelkész.⁸² Az ő személyére még vissza fogunk térni. A munkaközösség feloszlataának oka az volt, hogy utóda, Ádám György főlelkész kilépett abból.⁸³ A tény mögött elhúzódó elvi ellentétek álltak.⁸⁴ Zágón a főlelkész álláspontjával azonosította magát, megerősítette illetékességét, és a megszűnő munkaközösség helyett kezdeményezte a Katolikus Munkaközösségek meg-

⁷⁵ *Papi Közlöny* 1 (1951) 1/5-8. pontok.

⁷⁶ Uo. 9. pont.

⁷⁷ Balogh Vince, Győr, pappá szentelték: 1956. október 10.; Gajary Aladár, Székesfehérvár, pappá szentelték: 1953. október 10.; Oltványi Károly, Csanád, pappá szentelték: 1951. október 10.; Radics János, Győr, pappá szentelték: 1955. október 10.; Wildmann György, Kalocsa, pappá szentelték: 1956. október 10., a Linzi Egyházmegye címére, Pontificium Collegium Germanicum Hungaricum 1552–1952, Katalog 15. Oktober 1951, 88 és Veränderungen im Katalog, Nr. 10. 10 – November 1956.

⁷⁸ Blaskó György (Pécs), Denk István (Győr), Horváth Ferenc (Szombathely), Juhar Antal (?), Kovács Lajos (?), Kurtz Pál (Szombathely), Magyar István (Vác), Tóth József (Győr), Zágón levelezése a Canisianummal: SZIA-Zágón 3.3.

⁷⁹ A hír megjelent: *Élet* 2 (1951. február 11.) 3/5. és KSZ 3 (1951) 1/30.

⁸⁰ A folyóirat 1950-tól jelent meg Münchenben, 1952-től Washingtonban, BORBÁNDI Gyula, *Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia* (Budapest 1992) 377-378.

⁸¹ BORBÁNDI, Gyula, *A magyar emigráció életrajza 1945–1985, I-II* (Budapest 1989) I, 328-329, a Németországi Emigráció Munkaközössége elnevezést használja. Zágón 1951. június 25-én kelt levelében jelzi Ádámnak, hogy a *Papi Közlöny*ben megírja a dolgot, és azonosítja magát vele, Zágón József levele Ádám Györgynek: SZIA-Zágón 1.44.

⁸² CSERHÁTI, *Vatikáni...* 20-24. Nyugatra akart szökni, a határon elfogták és a gyűjtőfogházba viték. Végül Kistarcsára került. 1949. augusztus 20-i szabadulását követően emigrált, BEKE, *Az Esztergomi...* 720.

⁸³ Ádám György főlelkész kilépett a Németországi Magyarok Munkaközösségéből, in *Élet* 2 (1951. április 22.) 8/5.

⁸⁴ Ádám György levele Zágónnak: SZIA-Zágón 1.43. – München, 1950. december 19.

szervezését. Kérte a lelkipásztorokat, hogy javasoljanak ebbe 4-5 alkalmas világit.

Az AC in Exteris 1951 májusában tartott ülésén, amelyen Zágón is részt vett, többek között elhatározták, hogy engesztelő ájtatosságokat szerveznek a fatimai Szűzanya szeplőtelen Szívének a tiszteletére.⁸⁵ Ez a *Papi Közlöny* második számának következő témája. Zágón felhívásában arra utal, hogy Mindszenty bíboros nagy hangsúlyt helyezett az engesztelésre, és ezzel a kezdeményezéssel az ő példáját szeretnék követni. Elhatározták, hogy minden hónap május 13-án más-más nemzet fogja végezni az engesztelést. Az AC ülése után megbízták Gallus Tibor jezsuita atyát segédanyag elkészítésével, amelyet Zágón a *Közlöny*hez mellékelte.⁸⁶ Ennek címe *Fatimai ájtatosság*, hét, sűrűn gépelt oldal.⁸⁷ Három pontot tartalmaz: a jelenés leírását, az elmélkedési pontokat és a felajánló imát. Feltehetően ezt is Zágón gépelte, mert a szöveg képe azonos a *Közlöny*ével. Az első ilyen engesztelő imát a *Közlöny* megjelenése előtt Rómában tartották, június 13-án. A beosztás szerint július 13-án Ausztria, augusztus 13-án pedig Németország következett.

Mielőtt a *Közlöny* második számában Zágón az otthoni helyzetről részletesen és pontokba szedve beszámolna, felhívást tesz közzé az iskolákról és az internátusokról. A tanulók létszámának visszaesése ellenére szükségesnek tartja az 1945-ben indult innsbrucki katolikus elemi és középiskola fenntartását.⁸⁸ Ez elvi okokból fontos, mintegy az otthon elvett iskolák jogfolytonosságának biztosítására. Jelzi, hogy a gimnázium a bejáró tanulókon kívül távoktatást is vállal, illetve kihelyezett órákat is tart, és hogy az év végén egy hónapos nyári cserkésztabort fognak szervezni a tanulóknak. Kéri a lelkipásztorokat, hogy ezt hirdessék, és a tanulók jelentkezzenek. Az iskola fenntartásához anyagi forrásokra van szükség, ezért az internátusról később fog dönteni. Zágón kinevezése kezdetétől nagy figyelmet szentelt az iskoláknak. A németországi magyar iskolák helyzetéről Szűcs Lajos szalézi atya küldött neki tájékoztatást, akit azonban rövidesen áthelyeztek Olaszországba.⁸⁹ Első papi konferenciáján, Stamsban is téma volt az iskola. Szó esett né-

⁸⁵ *Élet* 2 (1951. június 10–20.) 11/3.

⁸⁶ A CGU-ban volt repetitor 1937–1946 között, magyar részről pedig delegátus az 1945 októberében Kronbergben létesített III. Vatikáni Misszióban, CSERHÁTI, *Vatikáni...* 14. 1948-ban emigrált, 1951-ig élt Rómában, 1952-től Messinában a fundamentális teológia professzora, BIKFALVY 74. A kollégium névtára szerint 1936-tól volt repetitor, Pontificium... 1951, 9.

⁸⁷ Szent István Alapítvány, Apor Gábor irathagyaték, vegyes II.

⁸⁸ Az iskola történetéhez: MIKLÓSHÁZY 169-170 és ALFÖLDI M. László, *Ungarische Flüchtlingschulen in Österreich 1945–1963* (Norderstedt 2014).

⁸⁹ Zágonnal folytatott levelezésében két dokumentum is található, az egyiknek címe: Emlékeztető iskola ügyben, a másik egy hosszabb, aláírt és dátumozott levél, Szűcs Lajos levele Zágónak: SZIA-Zágón 31.40. – Passau, 1950. szeptember 14. és október 13. A németországi magyar iskolákról részletesen: CSERHÁTI, *Magyarok...* 270-280. A passau-walderki magyar reálgimnáziumról hírt adott az *Élet* 2 (1951. húsvét) 6/6.

hány megszűnéséről (Zell am See, Spital), újak létrehozásának terveiről (Linz) és a meglévők finanszírozásáról.⁹⁰ Zágon különösen is nagy figyelmet szentelt az innsbrucki magyar elemi és középiskolának és a Collegium Hungaricum Sancto Emerico Nuncupatumnak, amiről az irathagyatékában megőrzött jelentések, számadások és költségvetések tanúskodnak.⁹¹ Az innsbrucki iskoláról az *Élet* rendszeresen hírt adott.⁹² Jaszovszky József utóda az intézmény élén Romhányi Árpád lett.⁹³ Zágon 1951. március 15-én feloszlatta a Collegiumot, amely ezután Muttersben működött internátusszerűen, a Gasthaus Altenburgban.⁹⁴ Az 1952/53-as tanévtől Muttersből szép új otthonba, az Innsbruck közelében fekvő Schloss Mentlbergbe költözött.⁹⁵

Az *Élet* más iskolákról is adott hírt:

– 1950 novemberében Innsbruckban megalakult a Kaszap István Kollégium, amelynek igazgatója P. Varga Zoltán SJ volt.⁹⁶

– Az egyetlen németországi magyar iskola Lindenberg városkában kezdte el működését.⁹⁷ 60 magyar diák tanult itt.⁹⁸

– Az európai egyetemeken (Párizs, München, Innsbruck, Leuven, Madrid) 150 magyar fiatal tanult. Innsbruckban és Leuvenben magyar kollégium működött. Grazban, Bécsben, néhány svájci és olasz egyetemen volt még kisebb-nagyobb magyar csoport.⁹⁹

– Fábrián Károly svájci magyar lelkész magyar iskolát nyitott a Magyar Katolikus Misszió termeiben.¹⁰⁰

A *Közlöny* harmadik száma a világegyház hírei között említést tesz a Barcelonában megrendezésre kerülő 35. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusról, amelyen a magyar emigráció delegációja is részt vesz.¹⁰¹ A kongresszusra Marosy Ferenc követ 1952. január 31-én írt levelében hívta fel Zágon figyelmét, javasolva neki, hogy személyesen is legyen jelen.¹⁰² Zágon első lépésként Apor Gábort és Mihalovics Zsigmondot jelentette be, és jelezte,

⁹⁰ Jegyzőkönyv: SZIA-Zágon 37.16.

⁹¹ SZIA-Zágon 40.1.

⁹² *Élet* 2 (1951. július 29.) 14/3; *Beszámoló az innsbrucki r.k. magyar Elemi és Középiskola működéséről* (1951. augusztus 15.) 15/5; (1951. október 5.) 18/3; (1951. november 22.) 21/2.

⁹³ MIKLÓSHÁZY 169-170. ALFÖLDI 38, fényképe 250.

⁹⁴ Jegyzőkönyv: SZIA-Zágon 40.1. – 1951. március 15. Zágon irathagyatékában van egy lista A Mutters-i magyar internátus növendékeiről címmel, dátum nélkül, amelyen 18 név van felsorolva, SZIA-Zágon 40.1.; ALFÖLDI 37-40.

⁹⁵ *Élet* 3 (1952. november 10.) 21/4.

⁹⁶ *Innsbrucki munka*, in *Élet* 2 (1951. április 8.) 7/3.

⁹⁷ *A németországi magyar iskola*, in *Élet* 2 (1951. május 20. – június 3.) 10/3.

⁹⁸ „E fiúkért valaki felelős...”, in *Élet* 2 (1951. december 7.) 22/3.

⁹⁹ *150 magyar diák tanul Európa egyetemein*, in *Élet* 2 (1951. július 29.) 14/6.

¹⁰⁰ *Élet* 3 (1952. november 22.) 21/2.

¹⁰¹ A hír megjelent: KSZ 3 (1951) 1/28.

¹⁰² Marosy Ferenc levele Zágonnak: SZIA-Zágon 17.23. – Madrid, 1952. január 31.

hogy abban az esetben, ha utóbbi nem tud eljönni, akkor ő maga vesz részt.¹⁰³ Apor az AC in Exteris elnöke volt, Mihalovics pedig az AC főtitkáráként az 1938-as budapesti kongresszus egyik fő szervezője volt. A delegáció végleges névsora fokozatosan alakult ki.¹⁰⁴ A tagok közé került Hlatky Endre, az AC in Exteris védnöke és vitéz Vasváry József altábornagy, az 1945 utáni magyar katonai emigráció egyik ismert személyisége, a Magyar Nemzeti Bizottmány bregenzi szervezetének vezetője, továbbá néhány pap.¹⁰⁵ Zágon meghívta a delegációba Marosy Ferencet is, aki örömmel tett eleget kérésének, vállalta, hogy gondoskodik a delegáció szállásáról, és jelezte, hogy a kongresszuson Habsburg Ottó is részt vesz feleségével.¹⁰⁶ A kongresszus előtt Zágon felhívást tett közzé az *Életben Katolikus magyar testvérek* címmel, amelyben felidézte az 1938-as budapesti eucharisztikus kongresszus emlékét, és arra szólított fel, hogy a tizennégy év után megrendezésre kerülő kongresszus alkalmával minden magyar újítsa meg hitét az Eucharishtiában.¹⁰⁷ Az előkészületekről Rónai Zoltán Spanyolországban élő magyar újságíró írt cikket *Spanyolország nagy órája, Madridi beszámoló a XXXV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus előkészületeiről* címmel.¹⁰⁸ A kongresszust 1952. május 27. és június 1. között tartották Barcelonában, ahová Zágon autóval érkezett Ádám Györggyel együtt.¹⁰⁹ Az *Élet* vezércikkben számolt be a nagy eseményről: *Milliók hitvallása Barcelonában, A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus ünnepei – Magyarok a Kongresszuson – Mindszenty a Láthatatlan Nagy Vendég*.¹¹⁰ A teológiai előadások között Ladomérszky Miklós görög katolikus pap,¹¹¹ az Urbania Egyetem keleti teológiai professzora is tartott egy francia nyelvű előadást „Az eretnekség és egyházszakadás, mint az Egyház békéje elleni vétkek” címmel. A második nap, délelőtt 10 órakor volt a magyar szentmise a Jézus Szíve-templomban, amelyet Zágon mutatott be, és Magyary Gyula prédikált.¹¹²

¹⁰³ Zágon levele Marosy Ferencnek: SZIA-Zágon 17.23. – Róma, 1952. február 5.

¹⁰⁴ Zágon meghívta New Yorkból Zsámboky Pál pápai kamarást. Zágon levele Zsámboky Pálnak: SZIA-Zágon 37.29. – Róma, 1952. április 19. Zsámboky Pál Innsbruckban végezte a teológiát. Esztergomi főegyházmegyei pap volt. 1921-ben IV. Károly családjának volt a nevelője Svájcban és a Madeira melletti Funchalban. 1938-ban az Egyesült Államokban telepedett le. Zágonnal folytatott levelezéséből nem derül ki, hogy elfogadta-e a meghívást. Feltehetően egészségi állapota miatt nem, mert 1952. július 20-án elhunyt, BEKE, *Az Esztergomi...* 829.

¹⁰⁵ NAGY 403; BORBÁNDI, *A magyar...* I, 159.

¹⁰⁶ Zágon levele Marosy Ferencnek: SZIA-Zágon 17.23. – Róma, 1952. április 20. Habsburg Ottó 1949-től élt Madridban, és a követ kezdeményezéseinek egyik fő támogatója volt, GYURICZA – GYURICZA 47.

¹⁰⁷ *Élet* 3 (1952. május 25.) 10/2.

¹⁰⁸ *Élet* 3 (1952. április 10.) 7/2; NAGY 835.

¹⁰⁹ Ádám György levele Zágonnak SZIA-Zágon 1.43. – Mutters, 1952. május (?).

¹¹⁰ *Élet* 3 (1952/11) június 10. 1-2 o.

¹¹¹ NAGY 595.

¹¹² Beszéde javításokkal: Marosy Ferenc levelezése Zágonnal: SZIA-Zágon 17.23. – Barcelona,

Hozzávetőlegesen kétszázan vettek rajta részt, köztük Habsburg Ottó feleségével, Marosy Ferenc és báró Apor Gábor. Utána ünnepséget tartottak, amelyet a követ beszéde nyitott meg, majd Apor Gábor beszélt. Kardos Illés barcelonai magyar lelkész az Eucharisziáról mint az otthoni és a világban szétszórt magyarság reményteljes titkáról tartott előadást.¹¹³ Habsburg Ottó zárta az ünnepséget, aki többek között arról beszélt, hogy Mindszenty József bíboros a magyar lélek leghűségesebb kifejezője. A kongresszuson a hallgató egyházzól a Szent Család-templomban emlékeztek meg, ahol a magyarok nevében Zágón József mondott imát. A harmadik nap, a délelőtti szentmisén a bíborosi székek egyikét üresen hagyták, ez lett volna Mindszenty bíborosé. A magyar delegáció nemzeti színű szalaggal díszített koszorút helyezett el a székekben, amelyen látható volt a bíboros címere, ruhájukra pedig fekete szalagot tűztek. Egy csoportkép megörökítette a delegációt a kongresszus főoltára előtt. A fényképen tizenketten vannak, kilenc pap: Ádám György, Békés Gellért OSB, Kada Lajos, Kardos Illés, Ladomérszky Miklós, Magyary Gyula, Tóth Gyula, Zágón József és egy ismeretlen,¹¹⁴ valamint három világi: Hlatky Endre, Marosy Ferenc és Vasváry József. 1951. május 31-én Zágón interjút adott a kongresszusról a spanyol rádióban.¹¹⁵

A *Közöny* harmadik számában a világegyház hírei között beszámoló olvasható arról, hogy Rómában 1951. október 7-e és 14-e között rendezték meg a világi apostolkodás nemzetközi kongresszusát 64 nemzet részvételével. Ennek keretében október 12-én a Palatinuson, a Colosseummal szemben keresztutat végeztek, amelynek vezetését különböző nemzetek között osztották fel. A magyarokra az olasz ábécé szerint az utolsó stáció jutott, Jézus sírba tétele. A stációnál Zágón József magyar nyelven mondott elmélkedést.¹¹⁶ A Szabad Európa Rádió Magyarországra is sugározta beszédét. A kongresszus zárónyilatkozata magyarul a *Katolikus Szemlében* jelent meg *A világi apostolkodás nemzetközi kongresszusának zárónyilatkozatai* címmel.¹¹⁷

Feltűnő, hogy a *Közöny* számai milyen nagy teret szenteltek a hazai híreknek, bőségesen ismertetve egyházmegyénként a személyi híreket. A hivatalos forrásokból, körlevelekből, sajtóorgánumokból szerzett értesüléseket a harmadik számban Zágón magánlevelezéséből származó hírekkel is kiegészítik.

1952. május 29.

¹¹³ Csanádi egyházmegyei pap volt, három éve élt Spanyolországban. 1952 áprilisában kapott megbízást a barcelonai püspöktől. Szélső jobboldali csoport hozta Barcelonába. Megosztó személyiség volt, Kardos Illés levele Zágónak: SZIA-Zágón 14.5. – Almeria, 1952. január 25.; Marosy Ferenc levelei Zágónak: SZIA-Zágón 17.23. – Madrid, 1952. július 26. és Madrid, 1953. július 25.; Diós 251.

¹¹⁴ A csoportkép Magyary Gyula hagyatékában lévő albumban található, amelyet unokahúga, Lantos Erzsébet őriz Rómában.

¹¹⁵ *Élet* 2 (1951. június 25.) 11/4.

¹¹⁶ *A világi apostolkodási kongresszus*, in *Élet* 2 (1951. november 5.) 20/4.

¹¹⁷ KSZ 3 (1951) 4/26-28. Tóth László fordította.

A MAGYAR DELEGÁCIÓ A NEMZETKÖZI EUCHARISZTIKUS KONGRESSZUSON, Barcelona 1952.

(Balról jobbra: Marosy Ferenc, Békés Gellért OSB, Ladomérszky Miklós, mögötte egy pap kolláréban, Tóth Giulio, Zágon József, mellette egy szemüveges pap, elől Kada Lajos, mögötte Vasváry József, Magyary Gyula, mögötte Hlatky Endre, jobb oldalon, a kép szélén egy ismeretlen pap. Nem azonosított Ádám György, Kardos Illés és még egy személy.)

szította. A *Közlöny* második száma a hazai személyi hírek között tudósít arról, hogy az esztergomi főegyházmegye Gáspár Gusztáv, volt ausztriai főlelkész a váci feyházban van. Ő 1948-ban Ausztriába menekült, de az oroszok 1950-ben letartóztatták és visszavitték Magyarországra. 1953-ban orvosi ellátás hiányában a váci feyházban halt meg.¹¹⁸ Az 1950. december 6-án tartott papi konferencián Zágon kérte a résztvevőket, hogy imádkozzának érte. Megemlékezett az elhunyt papokról is, de érdekes módon a *Közlönyökben* a halálozások címszó alatt nem tett említést emigrációban meghalt papokról.¹¹⁹ A *Közlöny* negyedik száma a hazai helyzetről írtak között tudósít arról, hogy a külföldre távozott Zágon Józsefet, Lepold Antalt, Mihalo-

¹¹⁸ Diós 166-167.

¹¹⁹ Az 1950. december 6-án tartott papi konferencián Zágon megemlékezett az elhunyt papokról: Szépe László, P. Josef (ti. Gáspár Gusztáv), Kerner István, Ibrányi Pontos Vendel, Kertész István és Varga István, SZIA-Zágon 37.16. – Stams, 1950. december 6.

vics Zsigmondot és Varga Bélát megfosztották a magyar állampolgárságtól, és püspökeik gondoskodtak kanonoki hivataluk ellátásáról, azaz a kanonoki stallumokkal járó kötelezettségek végzésére koadjutorokat neveztek ki.

A második és harmadik *Közlöny* végén az emigráció személyi hírei olvashatók. A legtöbb arról számol be, hogy Európában dolgozó magyar papok kivándoroltak a tengeren túlra. A második szám ad hírt arról, hogy az ausztriai főlelkész, Jaszovszky József¹²⁰ és a római magyar lelkész, a szatmári egyházmegyes Vajda Ferenc,¹²¹ a harmadik szám pedig arról, hogy a müncheni magyar lelkész, a váci egyházmegyes Vincze Mihály¹²² az Egyesült Államokba emigráltak. Varga Zoltán SJ ausztriai egyetemi lelkész Ausztráliába távozott.¹²³ A Münchenben dolgozó Ugrin Béla SJ egyetemi lelkész vállalta, hogy helyettesíti, de 1951. augusztus 31-én ő is távozott a harmadik próbára (*tertia probatio*).¹²⁴ A székesfehérvári egyházmegyes Mezgár Lajos pedig, aki San Pastoreban, a magyar táborban dolgozott, Argentínába vándorolt ki.¹²⁵ A második szám még csak arról tudósít, hogy az esztergomi főegyházmegyes Péterffy Gedeon, a Pápai Magyar Egyházi Intézet (PMI) rektora három hónapra az Egyesült Államokba utazott,¹²⁶ a harmadik szám már végleges távozását közölte. A PMI vezetését az egri főegyházmegyes Mester István vette át.¹²⁷ A tengeren túlra költöztek helyére Ausztriában a szombathelyi egyházmegyes Gróh Béla kapott főlelkészi kinevezést,¹²⁸ Rómában a győri egyházmegyes Tóth Giulio,¹²⁹ az olaszországi menekült lelkészség élén az esztergomi főegyházmegyes Kada Lajos lett az utód.¹³⁰ Fenyvesi Jeromos OP rendi főiskoláján tanári beosztást kapott, így Kölnben sem a magyar lelkipásztorkodást, sem a Mindszenty Akadémia vezetését nem tudta folytatni.¹³¹ A harmadik szám személyi hírei között több a hír az Európában

¹²⁰ MIKLÓSHÁZY 158 szerint 1950-ben ment az Egyesült Államokba.

¹²¹ Elutazásáról tudósítás jelent meg: *Élet* 2 (1951. június 20. – július 6.) 12/6. Lelkipásztori működése: NÉMETH, *Adalékok...* 205-214.

¹²² Lelkipásztori működése Münchenben: CSERHÁTI, *Magyarok...* 15-62, fényképe 409.

¹²³ Melbournben (1952–1969), majd haláláig Hawrthornban (1970–1988) volt magyar lelkész, BIKFALVY 240.

¹²⁴ *Élet* 2 (1951. június 10–20.) 11/3.; CSERHÁTI, *Magyarok...* 77.

¹²⁵ Budafok-Belvárosban volt plébános. 1949-ben emigrált, DIÓS 366. Első levelét Zágón Józsefnek 1950. március 29-én San Pastoreból küldte. Mezgár Lajos levele Zágónnak: SZIA-Zágón 18.6. A San Pastore-i táborról: NÉMETH, *Adalékok...* 209.

¹²⁶ *Élet* 2 (1951. június 20. – július 6.) 12/3; TÓTH Tamás, *A Pápai Magyar Intézet Róma* (Róma-Budapest 2017) 48.

¹²⁷ *Élet* 2 (1951. november 22.) 21/2; TÓTH 48.

¹²⁸ Vizsgálati fogságból szökött meg. 1948-ban emigrált Ausztriába, DIÓS 178. 1951-től 1956-ig volt ausztriai magyar főlelkész, MIKLÓSHÁZY 143. Kinevezése: SZIA-Zágón 13.5. – Róma, 1951. június 16.

¹²⁹ Lelkipásztori működése: NÉMETH, *Adalékok...* 215-224.

¹³⁰ PAJOR András, „A te szavadra ...”. *Látogatások Kada Lajos érseknél* (Kecskemét 2001) 18.

¹³¹ NAGY 266-267.

történt személycseréről, amelyekkel Zágón igyekezett fiatalítani, ahogy ezt működése elején célul tűzte ki. A kalocsai főegyházmegyes Koráni Elemér Olaszországban, a Torino melletti Baldissero Canavesében német nővérek-nél lett zárdalelkész.¹³² Fábián Károly erdélyi egyházmegyést a svájci Karitásszal történt megegyezés alapján a 2 500 emigráns magyar lelképásztori ellátására Zürichbe küldte magyar lelkésznek.¹³³ Mihályi Gilbert premontrei kanonok hollandiai magyar lelkész,¹³⁴ Déry Béla esztergomi főegyházmegyes pap¹³⁵ és Szabó Szerém ferences belgiumi magyar lelkészek lettek.¹³⁶ Mikisits Józsefre bízta a salzburgi magyar karitás vezetését, aki Northamptonban (USA) született, 1941-ben Győrben szentelték pappá, 1951. április 12-én szabadult a börtönből, ezután emigrált.¹³⁷ Skarpits János szombathelyi újmisis Bregenzben kapott lelképásztori beosztást.¹³⁸ Hárman a PMI növendékei lettek: Vecsey Lajos szombathelyi egyházmegyes pap, aki egy évet töltött az intézetben,¹³⁹ az esztergomi főegyházmegyes Marczel Tibor, aki 1951–1955 között volt növendék,¹⁴⁰ és a kalocsai főegyházmegyes Amann Norbert, aki 1954-ig volt az intézet lakója.¹⁴¹ Törzsök Jenő váci egyházmegyes papnövendéket pedig a salzburgi érsek 1951. október 21-én pappá

¹³² Müncheni magyar lelkész volt 1950. augusztus 1-től, CSERHÁTI, *Magyarok...* 61, 1-es jegyzet. 1951. augusztus 23-án költözött Olaszországba. Ádám György levele Zágónak: SZIA-Zágon 1.44. – München 1951. szeptember 14.

¹³³ Vancouverbe szeretett volna kivándorolni (a Sacra Congregazione Concistorialis engedélye: Prot. Nr. 558/50. 1951. június 13.). Zágon levele Fábián Károlynak: SZIA-Zágon 7.1. – Róma, 1951. szeptember 21.

¹³⁴ Hollandiából 1954-ben az Egyesült Államokba emigrált. 1991-ben hazatért Magyarországra, NAGY 691-692. A gödöllői premontrei apátságban hunyt el 2011. december 12-én, www.premontre.org/chapter/Mihalyi-1201.html.

¹³⁵ A Pázmáneumban tanult. 1950-ben szentelték pappá. 1966-ban bekövetkezett haláláig Belgiumban működött, BEKE, *Az Esztergomi...* 153. Kinevező okirata: Zágon levele Déri Bélának: SZIA-Zágon 5.1. – Róma, 1951. október 15.

¹³⁶ A Mártírok útjai ferences kolostorban lakott 1948-ban, *Schematizmus Almae Provinciae S. Joannis a Capistrano Ordinis Fratrum Minorum S.P.N. Francisci in Hungaria, Anno Bissextili 1948* (Budapest) 73. Zágon kérte, hogy mielőbb foglalja el helyét Belgiumban, ahol 10 000 magyar emigráns várja, SZIA-Zágon 30.7. – Róma, 1951. szeptember 22.

¹³⁷ Mikisits József levele Zágónak: SZIA-Zágon 19.4. – Bécs, 1951. május 5. Zágon válasza: Róma, 1951. május 21.; Diós 368.

¹³⁸ Skarpits János rövidesen ajánlást kért Zágontól az USA-ba való kivándorláshoz. Skarpits János levele Zágónak: SZIA-Zágon 28.16. – Bregenz, 1952. augusztus 20. 1969–2000 között Buffalóban volt plébános, Diós 494.

¹³⁹ TÓTH 87. Diós 599 tévesen azt írja, hogy a Római Magyar Akadémia munkatársa volt.

¹⁴⁰ TÓTH 87. BEKE, *Az Esztergomi...* 463 szerint csak egy évet tanult Rómában. 1943–1944-ben a Pázmáneum növendéke volt. 1948-ban Regensburgban szentelték pappá. Németországi működése: CSERHÁTI, *Magyarok...* 75.

¹⁴¹ TÓTH 87. Diós 1 halálzási adatán kívül mást nem közöl. A Collegium Germanicum et Hungaricum növendéke volt. 1948. október 10-én szentelték pappá, Pontificium... 1951, 15. Tanulmányai után Németországban német szolgálatba állt.

szentelte, majd 1952-ben a muttersi fiúkollégium prefektusa lett.¹⁴² A helyezések többségéről beszámolt az *Élet* is.¹⁴³

Nem volt könnyű dolga Zágónak a helyezésekkel. E néhány adat mutatja, hogy folyamatosan új, fiatal embereket kellett keresnie a magyar közösségek és intézmények élére, akik közül aztán a legtöbb rövid időn belül ki-vándorolt.

Vizitatori működésének néhány további eseménye:

– 1951. február 11-én Mindszenty József bíboros letartóztatásának második évfordulója alkalmából szentmisét mondott Rómában.¹⁴⁴

– 1951. május 10-én, Nancyban ő mondta a nászmisét Habsburg Ottó és Zita esküvőjén, az esketési szertartást pedig Mons. Lalier, a helyi püspök celebrálta.¹⁴⁵

– 1951. november 18-án, Szent Erzsébet ünnepének előestéjén a római magyarság a S. Maria Reparatrix apácarend templomában imaórát tartott Magyarországon szenvedő testvéreikért, Orbán Miklós SJ mondott beszédet, a Rómában élő magyar papok és papnövendékek templomi énekeket adtak elő, Zágón József pedig áldást osztott az Oltáriszentséggel.¹⁴⁶

– 1952. április 1-jén Rómában szentmisét mondott Károly király halálának 30. évfordulója alkalmából.¹⁴⁷

– 1952. április 2-án Rómában szentmisét mondott Apor Vilmos vértanú püspök halálának évfordulója alkalmából.¹⁴⁸

– 1952. április 15-én részt vett a gyulafehérvári egyházmegye d'André Károly stuttgarti magyar lelkész aranymiséjén a Szent Péter-bazilikában.¹⁴⁹

– 1952. áprilisában Ádám György felvetésére részt vett a Szabad Európa Rádióban tartott megbeszélésen, amelyen az adások egyházi jellegéről tárgyaltak.¹⁵⁰

– 1952. májusában tagja lett az újjáalakult Corvin Mátyás Egyesületnek.¹⁵¹

¹⁴² Zágón levele Törzsök Jenőnek: SZIA-Zágón 34.33. – Róma, 1952. január 21. A levelezésben van egy fénykép papszenteléséről.

¹⁴³ *Hírek az emigrációból*, in *Élet* 2 (1951. november 22.) 21/2.

¹⁴⁴ „Áldozata nem volt hiába való” Zágón József Mindszenty bíborosról, in *Élet* 2 (1951. február 25.) 4. sz. A cikk nem közli, hogy melyik templomban tartották a szentmisét. A szentmiséről Zágón levele Ádám Györgynek: SZIA-Zágón 32.1. – Róma, 1951. február 7.

¹⁴⁵ *Élet* 2 (1951. április 2.) 8/5. A tény megemlíti: CSONKA Emil, *Habsburg Ottó* (München 1972) 416.

¹⁴⁶ *Élet* 2 (1951. november 22.) 21/2.

¹⁴⁷ Zágón levele Ádám Györgynek: SZIA-Zágón 1.44. – Róma, 1952. március 27.

¹⁴⁸ Uo.

¹⁴⁹ *Élet* 3 (1952. május 10.) 9/3. Zágón rendkívüli pápai kihallgatást kért a részére, SZIA-Zágón 4.3. – Róma, 1952. október 15.

¹⁵⁰ Ádám György levele Zágónak: SZIA-Zágón 1.44. – München, 1952. március 24. és Zágón válasza: Róma, 1952. március 27.

¹⁵¹ *Korvin Mátyás Egyesület újjáalakulása az emigrációban*, in *Élet* 3 (1952. május 10.) 9/3. Pálinkás László firenzei magyar lektor szervezte. Elnöke az olasz Fulvio Maroi professzor volt. A

– 1952. szeptember 22. és 26. között Königsteinben a magyar egyház helyzetéről tartott előadást a Kirche in Not második kongresszusán.¹⁵²

– 1952. december 10–12-én ő zárta be az AC in Exteris Rómában tartott ülését.¹⁵³

Zágon vizitatori megbízatása nem tartott soká. 1952. augusztus 1-jén megjelent az *Exsul Familia* kezdetű apostoli konstitúció, mely 1952. december 30-án lépett életbe, és ezzel Zágon joghatósága megszűnt.¹⁵⁴ A negyedik *Közlöny* hasznos információkkal szolgál erre vonatkozóan is. Már ebben, 1952 januárjában tájékoztatást adott arról, hogy a pápa minden menekült delegátusává Mons. Rossit nevezte ki, aki ordináriusi jogkörrel felruházva helyezheti majd a lelkipásztorokat. A delegátus munkájának segítésére kérte a lelkipásztorokat, hogy tevékenységükről, helyzetükről küldjenek lelkipásztori kimutatást, válaszolva a *Közlöny*ben felsorolt tíz kérdésre.

Mester István 1952 augusztusában írt levelében jelezte neki a konstitúció megjelenését.¹⁵⁵ Zágon válaszában örömet fejezi ki, mert a hároméves munka kimerítette, és Mons. Corrado Bafilétől már kérte felmentését.¹⁵⁶ Egy következő levelében ismételten kifejezésre juttatta örömet, amiért megszabadul „odíozos” beosztásától.¹⁵⁷ 1953 nyarán arról tájékoztatta Mestert, hogy a Kada Lajostól szerzett információk szerint olaszországi nemzeti direktornak szeretnék volna kinevezni, amit nem fogadott el. Azt írta, nem kíván tovább emigrációs ügyekkel foglalkozni. Vizitatori működését befejezettnek tekintti.¹⁵⁸ Évek múlva az innsbrucki iskolával kapcsolatban ezt írta:¹⁵⁹ „Sajnos úgy vagyunk minden emigrációs vállalkozással, hogy bizonyos idő múlva zsákcába jutnak.”

Így érezhetett vizitatori kinevezésének megszűnésekor is, jóllehet a papok még sokáig vizitátornak szólították. Szabó Titusz ferences atya 1955-ben pl.

Corvina című folyóiratot adták ki, BORBÁNDI, *Nyugati...* 200-201.

¹⁵² Ádám György levele Zágonnak: SZIA-Zágon 1.43. – München, 1952. szeptember 8. és Zágon válasza: Róma, 1950. szeptember 10. A kongresszusról információs anyag: SZIA-Zágon 15.3. A menekült papok segélyszervezetének első megbeszélésén 1951-ben a hollandiai Drakenburgban Ádám György képviselte a magyarokat, „*Ostpriesterhilfe*”, in *Élet* 2 (1951. március 11.) 5/5.

¹⁵³ *Élet* 3 (1952. december 25.) 24/2.

¹⁵⁴ NÉMETH, *Zágon...* 47. A konstitúció szövege: *Enchiridion della Chiesa per le migrazioni. Documenti magisteriali ed ecumenici sulla pastorale della mobilità umana (1887–2000)* (Bologna 2001) 151-213. Történetéhez legújabbban: VARISCO M. Simone, *Impronte e scie. 50 anni Migrantes e migranti, Istituzionale* (Todi 2018) 60-62.

¹⁵⁵ Mester István levele Zágonnak: SZIA-Zágon 18.1. – Róma, 1952. augusztus 10.

¹⁵⁶ Zágon levele Mester Istvánnak: SZIA-Zágon 18.1. – Mutters, 1952. augusztus 13. Corrado Baffile 1939-től dolgozott az államtitkárságon.

¹⁵⁷ Zágon levele Mester Istvánnak: SZIA-Zágon 18.1. – Mutters, 1952. augusztus 18.

¹⁵⁸ Zágon levele Mester Istvánnak: SZIA-Zágon 18.1. – Mutters, 1953. augusztus 16.

¹⁵⁹ Zágon levele Mester Istvánnak: SZIA-Zágon 18.1. – Bad Nauheim, 1956. május 5.

ezt írta neki:¹⁶⁰ „Nagyméltóságú Vizitátor Úr! Szeretett Atyánk! Mint az idegenben élő magyarság Atyjának és Pásztorának, szeretettel küldöm szerény munkám zsengéjét, amely Nagyméltóságodban különösen is atyját tiszteli.”

Zágón nem használta tovább ezt a titulusát, maradt azonban sok fejleces papírja, aminek a hátára még 1957-ben is gépelte leveleinek másolatait.¹⁶¹

Mindezek figyelembevételével szimbolikusnak tekinthetjük a vizitatori működése elején indított *Élet* című lapra vonatkozó közléseit a *Papi Közöny* első és negyedik számában. Az első számban lelkesen ajánlja a lapot a lelkipásztorok figyelmébe, kéri, hogy a helyi orgánumban a helyi közleményekre szorítkozzanak. Az *Élet* első számában cikket írt ezzel a címmel: *Indulásunk elé*, amelyben megfogalmazta a lap célkitűzéseit.¹⁶² A lap címe János evangéliumára utal: „Én azért jöttem, hogy életük legyen és minél bőségesebb életük legyen” (Jn 10,10). A katolikus hit, világnézet lapja akart lenni, szemben a kommunizmussal („A ... szisztematikusan alkalmazott materialista kommunizmussal szemben csak a következetes, az élet minden vonatkozásában megvalósított, töretlen, tiszta kemény hit nyújthat biztos védelmet”), mindenkire szólva az emigrációban („A katolikus emigrációnak ... nem volt még eddig egyetemes ... minden katolikus magyart összefogó lapja. Ennek pótlására vállalkozik most lapunk.”). A lap első száma advent első vasárnapján jelent meg, mert „az emigráció lelkülete igazi adventi várakozás”. A lap indulásakor Zágón úgy gondolta, hogy a magyar kiadványok, az *Élet*, az *Újszövetségi Szentírás* és a *Katolikus Szemle* nyomtatása kedvezőbb lenne egy saját nyomdával, amelyet irodájához közel szeretett volna létrehozni.¹⁶³ Ezt azonban nem sikerült megvalósítania. Az *Élet* szerkesztőségét és kiadóhivatalát 1951 novemberében Innsbruckból Rómába költöztette, a Via della Conciliazione 44. szám alá, oda, ahol irodája volt. A nehézségek látható jele, hogy az addigi hat oldal helyett a továbbiakban csak négy oldalon jelent meg a lap.¹⁶⁴ Zágón az átköltöztetés okáról, a terjedelem csökkentéséről, valamint a lap indulásáról és a felmerült nehézségekről Jákli István újságírónak így írt:¹⁶⁵

„Amikor megindítottam, a legjobb szándék vezetett. Világi barátaim biztattak, hogy jó lapot fognak csinálni. E cél érdekében

¹⁶⁰ Szabó Titusz levele Zágónak: SZIA-Zágón 30.8. – Firenze, 1955. március 25.

¹⁶¹ Zágón levele Szabó Titusznak: SZIA-Zágón 30.8. – Róma, 1957. február 25.

¹⁶² *Élet* 1 (1950. december 3–16.) 1/1.

¹⁶³ Jegyzőkönyv a stamsi konferenciáról: SZIA-Zágón 37.16. – Stams, 1950. december 6.

¹⁶⁴ *Értesítés*, in *Élet* 2 (1951. november 22.) 21/4.

¹⁶⁵ Zágón levele Jákli Istvánnak: SZIA-Zágón 13.8. – Róma, 1951. november 21. Jákli István újságíró 1945-től élt Németországban, több emigrációs sajtóorgánomot alapított és adott ki, NAGY 441. Zágónnal való levelezésében van egy kétoldalas dátum és szerző nélküli irat ezzel a címmel: Az „Élet” c. katolikus kéthetilap (sic) szerkesztéséhez javaslat.

olyan anyagi áldozatokat hoztam, melyek erőmet felülmúlták. Ennek ellenére a lap több gondot s bajt okozott, mint örömet. (...) András Karcsi faképnél hagyott, szó nélkül eltávozott...¹⁶⁶ Kénytelen voltam Béry Lacinak átadni, aki szívességből vállalta.¹⁶⁷ Hogy mi lett belőle, látható. A két kudarc után elhatároztam, hogy a lapot átengedem a jezsuitáknak. El is vállalták, később visszavonták. Így kényszerhelyzetbe kerültem. Hogy meg ne bukjak, lehoztam Rómába. (...) Nem vállalhatom, hogy olyan helyen készüljön, ahol nem tudom ellenőrizni. Inkább legyen tartalmatlan szám, mint egyházi vagy világnézeti szempontból téves. (...) Az üzleti alapról (...) le kellett mondanom. A jövőben a lapot fenntartom a magam erejéből, valószínűleg csak négy oldalon. A híveknek postaköltség ellenében ingyen akarom adni. Tartalma hitbuzgalmi lesz.”

A *Papi Közlöny* negyedik száma már nyíltan ír a lap kiadásával kapcsolatos anyagi nehézségekről, kilátásba helyezve megszüntetését. Zágon életrajzában Borbándi Gyulára hivatkozva azt állítottuk, hogy vizitatori működésével egy időben szűnt meg a lap. A lap példányai alapján lehet pontosítani a dátumot. Jelenlegi ismereteink szerint a negyedik évfolyamból 1953-ban két szám jelent meg, az utolsó január 25-én. Zágon irathagyatéka a lap megmentése érdekében tett utolsó lépéseire is fényt derít. Mester Istvánnak 1952 augusztusában még azt írta, hogy a lap felemésztette anyagi forrásait, és ezért október 1-jével megszünteti azt.¹⁶⁸ Ezzel szemben októberben tervbe vette, hogy összevonja az *Életet* és a *Katolikus Szemlét*, *Katolikus Élet* néven. Számításai szerint így a 24 oldalas új kiadvánnyal a költségek 50 százalékát meg lehetne spórolni.¹⁶⁹ Az utolsó szám megjelenése után is levelezett még a lap érdekében András Károllyal.¹⁷⁰ A lap tulajdonjogát meg akarta tartani, évente 600 USD támogatást helyezett kilátásba, s ha a kiadások ezt meghaladták volna, akkor a támogatást megszüntette volna. A lap feletti rendelkezés jogát pedig Ádám Györgynek szerette volna átadni. Ezeket a megoldási lehetőségeket már 1951 őszén javasolta neki Jákli István.¹⁷¹

¹⁶⁶ András Károly újságíró volt, 1945-től élt Németországban. Az *Élet* első szerkesztője volt. 1957–1967 között a SZER magyar osztályának h. igazgatója volt, NAGY 27. A lapot ért kritikáról írt Jaszovszky is Zágonnak: „Sok kritika éri az *Élet*-et, de még inkább a te magatartásodat és a lap szerkesztőjének a befolyását a lapnál.” Jaszovszky József levele Zágonnak: SZIA-Zágon 13.5. – Innsbruck, 1951. március 3.

¹⁶⁷ Béry László újságíró 1949-től élt Németországban. 1951–1967 között a SZER munkatársa volt, NAGY 98.

¹⁶⁸ Zágon levele Mester Istvánnak: SZIA-Zágon 18.1. – Mutters, 1952. augusztus 13.

¹⁶⁹ Zágon levele Ádám Györgynek: SZIA-Zágon 1.43. – Róma, 1952. október 7.

¹⁷⁰ Zágon levele András Károllynak: SZIA-Zágon 1.10. – Róma, 1953. március 30.

¹⁷¹ Jákli István levele Zágonnak: SZIA-Zágon 13.8. – Rosenheim, 1951. november 19.

Mester Istvánnal folytatott levelezése egyrészt kiábrándultságát jelzi, a lap érdekében tett erőfeszítései pedig elszántságát, kitartását és ügyszeretetét mutatják. Ezt támasztja alá az a tény is, amelyről Ádám Györgynek írt 1952 végén:¹⁷² „Ma este (...) neki indulok az ausztriai vizitációnak. Minden papot s minden püspököt megnézek, hogy decemberben összefoglaló jelentést küldhessek az illetékes kongregációnak.”

Zágón vizitatori működésének negatív értékeléséhez minden bizonnyal hozzájárult a személye elleni támadás is. Ennek nyomai az *Élet* lapjain megjelent táviratok, amelyeket a mellette való szolidaritás, az egység jegyében közöltek.¹⁷³ Minden bizonnyal ennek szellemében választotta Zágón a *Közöny* második számába Prohászka elmékedését az egységről. Zágont konyakhamisításban való részvétellel vádolták meg.¹⁷⁴ A *Neue Zeitung* 1951. február 1-jei számában jelent meg erről cikk.¹⁷⁵ Az újság április 4-i vagy 5-i számában tették közzé a helyesbítést, illetve egy új cikket közöltek, amelyben teljesen rehabilitálták. A hír azonban terjedt, mert a *Mittelbayerische Zeitung Regensburger Stadt-Umschau* 1951. március 24-i száma lehozta a *Neue Zeitung* eredeti cikkét. Ádám György tett lépéseket a kártérítésért, de nem járt eredménnyel, bár Zágón a kártérítés összegét szerette volna emigrációs célokra fordítani.¹⁷⁶ A helyreigazítással Zágón nem volt teljesen megelégedve, nagyon bántotta az ügy, de mielőbb le akarta zárni, bár érdekelt, hogy ki jelentette fel.¹⁷⁷ Ádám György arról informálta, hogy a feljelentő Baron Fehér volt, aki azonos Nyírő Fehérrel. Kapcsolatban volt Szölgvény Józseffel, aki az újságcikk megjelenése előtt 8–10 nappal figyelmeztette Ádámot, hogy az ügy lassan az újságokba kerül.¹⁷⁸ Fény derült arra, hogy a feljelentők között két katolikus pap is volt, Szölgvény József és Kótai Zoltán, akik Ádám György előtt németországi vezető lelkészek voltak.¹⁷⁹ A konyakügy az előbbivel való levelezésében bőségesen dokumentált.¹⁸⁰ Zágón a németországi helyzetért Szölgvényt tartotta felelősnek, elsősorban az anya-

¹⁷² Zágón levele Ádám Györgynek: SZIA-Zágón 1.43. – Róma, 1952. október 24.

¹⁷³ *Egységesen a rágalmazók ellen*, in *Élet* 2 (1951. április 8.) 7/3 és *Táviratok az egységről*, in *Élet* 2 (1951. április 22.) 8/3.

¹⁷⁴ Az ügyet később a magyar állambiztonság is fel akarta használni Zágón ellen, FEJÉRDY András, „Hontalanok”. *A római emigráns magyar papok, a magyar kormányzat és a Vatikán új keleti politikájának kezdetei*, in *Történelmi Szemle* XLI (2009) 1/74.

¹⁷⁵ A *Neue Zeitung* 1945. október 7-től 1955. január 30-ig jelent meg Németország amerikai megszállás alatt lévő részén, https://en.wikipedia.org/wiki/Die_Neue_Zeitung. A cikk megtalálható Zágónnak Szölgvémi Józseffel folytatott levelezésben: SZIA-Zágón 32. A konyakhamisítással kapcsolatos más cikkek is itt találhatóak.

¹⁷⁶ Ádám György levele Zágónnak: SZIA-Zágón 1.44. – München, 1951. április 4.

¹⁷⁷ Zágón levele Ádám Györgynek: SZIA-Zágón 1.44. – Róma, 1951. április 9.

¹⁷⁸ Ádám György levele Zágónnak: SZIA-Zágón 1.44. – München, 1951. április 11.

¹⁷⁹ Mihalovics Zsigmond levele Zágónnak: SZIA-Zágón 18.8. – Mundelein, 1951. április 2.

¹⁸⁰ Zágón levelezése Szölgvémi Józseffel: SZIA-Zágón 32.

giakkal kapcsolatos visszaélései miatt.¹⁸¹ Nagy nehézségek árán sikerült csak véghez vinnie leváltását, sok gondot okozott neki a hivatal átadásával járó hercehurca. Levelezésükben két dátum nélküli irat tanúskodik erről: egy *Bemerkungen zum Fall Szölgvény* című, német nyelvű feljegyzés, mely pontokba szedve írja le a tényeket, és egy olasz nyelvű fogalmazvány XII. Piusz pápának, amelyben súlyos büntetést kér rá.¹⁸² Ez az elmérgesedett személyi ügy is biztosan hozzájárult ahhoz, hogy Zágón örömmel vált meg vizitatori beosztásától.

1953. február 24-én *ad interim* a PMI régense lett, amint ezt életrajzában már megírtuk.¹⁸³ Korábban is törődött az intézménnyel. Erre Mester István-nal folytatott levelezése a tanú. Vizitatori működésének utolsó idejéből maradt ránk egy igen figyelemre méltó levél, amely egy eddig ismeretlen tervére világít rá. Az Állami Egyházügyi Hivatal 1952. május 15-i utasítása az intézetet feloszlatta.¹⁸⁴ A Római Magyar Akadémia és a PMI között egyre feszültebb lett a helyzet. Ez kapott hangot az *Élet* vezércikkében, *Vörös terror Rómában a Pápai Magyar Egyházi Intézet ellen* címmel.¹⁸⁵ Zágón az illetékes kongregáció bíboros prefektusának, Giuseppe Pizzardónak írt levelet 1952. július 2-án, amelyben kérte az intézet támogatását.¹⁸⁶ Pár hónap múlva ügy ítélte meg, hogy a megoldás az intézet önálló elhelyezése, az akadémia-tól való függetlenítése lenne, ami egyszer és mindenkorra megoldaná a problémát. 1952. október 10-én írt Giovanni Battista Montini államtitkár-helyettesnek (*sostituto*), támogatását kérve ahhoz, hogy a PMI megkaphassa az Orti Galatea területét, amelyet a Via Durso, Viale Matronia és a Via Porta Latina határolnak, a Celius domb alján, nem messze a Santo Stefano Rotondo-bazilikától. A terület a Comune di Roma tulajdona volt (Piano Reg. 1931, Foglio 22, n. 498-1, 4983-2). Itt szeretett volna független intézetet létrehozni. Nem tudni, honnan jött az ötlet, a pontos adatok azonban arra utalnak, hogy biztosnak látszó értesülései lehettek a területről. Annyi bizonyos, hogy a PMI korábbi elhelyezési terveihez (Santo Stefano Rotondo-bazilika melletti kolostor, Fraknoi-villa, Tiberis-szigeti ferences kolostor) hasonlóan ez is meghiúsult.¹⁸⁷

¹⁸¹ Összefoglaló jelentés a németországi emigrációról: SZIA-Zágón 37.19.

¹⁸² A levelezésből nem derül ki, hogy a levelet elküldte-e a pápának. Zágónnak a vele folytatott levelezésében található a Sacra Congregazio del Concilio 1952. március 22-én 1418/52 szám alatt kelt levele, amely elrendeli, hogy Szölgvény nyolcnapos lelkiigyakorlatot végezzen.

¹⁸³ NÉMETH, *Zágón...* 47-54; TÓTH 48-49.

¹⁸⁴ TÓTH 42.

¹⁸⁵ *Élet* 3 (1952. július 10.) 13/1.

¹⁸⁶ Zágón levele Giuseppe Pizzardo bíborosnak: SZIA-Zágón 18.1. – Róma, 1952. július 2.

¹⁸⁷ NÉMETH László Imre, *Mindszenty megvalósult álma. A Santo Stefano Rotondo és a Szent István Ház* (Budapest 2009) 27-28, 57-75, 78.

Zágón József a PMI régenseként folytatta tovább a küzdelmet az intézet átmentése érdekében, amiről Mester István ezt írta neki:¹⁸⁸ „Az körülbelül világos, hogy még legalább három évig az Intézetre szükség van, de nyugodtan lehet számítani még öt vagy hat évet, egy leredukált, de még mindig tanuló papokkal telt Intézetre. S az után is megmarad az a nagy erkölcsi felelősség, hogy az Intézet pozícióját át kell menteni a jövőre, mert ha feladjuk, ki tudja megnyílik-e valaha. Ez a felelősség a Szentszék bizalmából, most téged terhel.”

A PMI-ért vívott harcáról már szó volt életrajzában, ennek részletesebb története egy másik tanulmány témája lehetne. Zágón irathagyatékának terjedelme miatt nem vállalkozhattunk arra, hogy ebben a tanulmányban vizitatori működésének minden részletét bemutassuk, de azzal a reménnyel zárjuk e sorokat, hogy sikerült arról alaposabb ismertetést adni.

¹⁸⁸ Mester István levele Zágónak: SZIA-Zágón 18.1. – Róma, 1953. augusztus 26.

ARS SACRA – A LITURGIKUS MŰVÉSZET KÉZIKÖNYVE

Szent István Kézikönyvek sorozat

A neves művészettörténész, Szakács Béla Zsolt által szerkesztett kötet összefogja a liturgikus művészet különböző területeit, mivel

azonban az épületek és a benne használatos tárgyak nem érthetők a Katolikus Egyház tanítása, lelkiisége, szokásai és gyakorlatai nélkül, ezért szükség mutatkozott egy olyan szemléletű munkára, mely feltételezi ugyan a szakképzett művészettörténész munkáját, de emellé feltétlenül szükségesek azok a teológiai ismeretek is, melyek a Katolikus Egyház latin rítusának a specialitásához tartoznak. A liturgiát kiszolgáló művészet magában foglalja az építészetet, a szobrászatot, a festészetet és az iparművészetet. Mindezt a kötet történetiségében tekinti át.

476 oldal, keménytető, védőborítóval. Ára: 5800 Ft

„MINDEN FORRÁSOM BELŐLED FAKAD”

A vatikáni szabályzat szerint a kongresszus alapdokumentuma hivatott elősegíteni a kongresszus témájának „teológiai elmélyítését és a lelki megújulást, a helyi egyház javára”. A Teológiai Bizottságnak tehát arra kellett törekednie, hogy új szempontokat is figyelembe véve megfogalmazza az Egyház hitét, de egyúttal a keresztény életet és a hívek lelki megújulását is segítse; hogy a kongresszus dokumentuma utaljon azokra a teológiai és lelkiismereti szempontokra, amelyek a kongresszus megrendezésekor kiemelten fontosak a világegyház és a helyi egyház szempontjából. Már a könyv tartalomjegyzékének áttekintése után is nyugodtan állíthatjuk, hogy a budapesti kongresszus dokumentuma megfelel az elvárásoknak: a szövegben létrejön a teológiai, a lelkiismereti és a pasztorális szempontok szintézise.

88 oldal, puhafedelel. Ára: 700 Ft

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda
1364 Budapest, Pf. 277. • TELEFON: 318–6957
szitkonyvek.hu